

Ημερήσια εκδρομή στην Αργολίδα, Άργος, Ναύπλιο, Αγία Μονή Άριας

Κείμενο, φωτογραφίες Χρήστου Θανόπουλου

Την Παρασκευή 17 Μαρτίου 2023, μια χαρούμενη παρέα 35 μελών και φίλων του Συνδέσμου Συριανών πραγματοποίησε, ύστερα από τρία χρόνια ανάπαυλας λόγω πανδημίας, ημερήσια εκδρομή στην Αργολίδα.

Πρώτος σταθμός το Βυζαντινό Μουσείο Άργους (BY.M.A.), το οποίο στεγάζεται στη δυτική πτέρυγα του διατηρητέου συγκροτήματος των Στρατώνων Καποδίστρια (1828–1829). Στη θέση των Στρατώνων Καποδίστρια προϋπήρχε κτίριο της Β΄ Ενετοκρατίας, το οποίο στα χρόνια της Β΄ Τουρκοκρατίας λειτουργούσε ως κλειστή αγορά (μπεζεστένι), ταχυδρομείο και χάνι. Η βόρεια πτέρυγα των Στρατώνων, η οποία έχει κατεδαφιστεί, στέγαζε την υπερυψωμένη τοξωτή βόρεια πύλη, το διοικητήριο και τους θαλάμους των αξιωματικών.

Στο ισόγειο ήταν οι στάβλοι των αλόγων, με τις ταϊστρος και στον όροφο οι θάλαμοι των στρατιωτών. Το BY.M.A. είναι το μοναδικό βυζαντινό μουσείο της Πελοποννήσου και άνοιξε τις πύλες του το 2017. Την ομάδα μας υποδέχθηκε η αρχαιολόγος κ. Βασιλείου Νατάσα, η οποία έκανε μια σύντομη εισήγηση για το BY.M.A., την έκθεση και τις ανασκαφές στην Αργολίδα.

Η ανασκαφική έρευνα της βυζαντινής Αργολίδας (5^{ος}-14^{ος}αι.) επικεντρώνεται, κυρίως στο Άργος, το σημαντικότερο αστικό κέντρο της περιοχής. Τις πρώτες έρευνες πραγματοποίησε στις αρχές του 20^{ου} αιώνα η Γαλλική Αρχαιολογική Σχολή και από τη δεκαετία του 1960 η Αρχαιολογική Υπηρεσία, όπου η αρχαιολόγος Τασούλα Οικονόμου-Laniado είχε πρωταγωνιστικό ρόλο. Στο BY.M.A. παρουσιάζονται ψηφιδωτά, κεραμικά, γλυπτά, τοιχογραφίες, νομίσματα, μικροαντικείμενα, από όλη την Αργολίδα.

Ορόσημα για τη γέννηση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας αποτελούν το Διάταγμα των Μεδιολάνων περί ανεξιθρησκείας, επί αυτοκράτορα Μεγάλου Κωνσταντίνου (313) και η μεταφορά της έδρας της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, από τη Ρώμη στο Βυζάντιο, αρχαία αποικία των Μεγαρέων στις ακτές του Βοσπόρου (324). Η νέα αυτοκρατορία της Κωνσταντινούπολης ονομάζεται «Βασιλεία των Ρωμαίων» και οι υπήκοοι Ρωμαίοι / Ρωμιοί, ονομασία που ταυτίζεται αργότερα με τους Έλληνες. Από τον 7^ο αιώνα, επί αυτοκράτορα Ηρακλείου, η ελληνική γίνεται η επίσημη γλώσσα του κράτους.

Η Βυζαντινή Αυτοκρατορία, όπως την ονόμασαν οι ιστορικοί των νεότερων χρόνων, στηρίζεται σε τρεις πυλώνες, στο: Χριστιανισμό, ελληνορωμαϊκό πολιτισμό, ρωμαϊκό δίκαιο και διοίκηση. Επιβίωσε της μετάβασης από τον αρχαίο κόσμο στο Μεσαίωνα, μέχρι το 1453, χάρις στην προσαρμοστικότητα της. Ο βυζαντινός αυτοκράτορας, είναι ο εκπρόσωπος του Θεού στη γη και κύριος της οικουμένης. Η αναγόρευσή του γίνεται από το στρατό, τη σύγκλητο και το λαό, ενώ η στέψη του πραγματοποιείται από τον πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως. Σημαντικότερες βασιλικές δυναστείες ήταν των Μακεδόνων (9^{ος} – 11^{ος} αι.) με την αυτοκρατορία να φθάνει στο απόγειο της, των Κομνηνών (11^{ος} – 12^{ος} αι.) όπου γίνεται προσπάθεια ανασυγκρότησης της αυτοκρατορίας-αντιμετώπισης των εξωτερικών εχθρών, και των Παλαιολόγων (13^{ος} – 15^{ος} αι) με την αυτοκρατορία σε συνεχή φθίνουσα πορεία μέχρι την Άλωση. Η νέα θρησκεία, ο Χριστιανισμός, έχει σύμβολο το σταυρό και στους χώρους λατρείας, τις πρωτοβυζαντινές βασιλικές, το Ιερό Βήμα χωρίζεται με ένα χαμηλό θωράκιο από το σολέα. Παρά την έλευση του Χριστιανισμού, ο τρόπος ζωής των κατοίκων της αυτοκρατορίας διατηρεί έως τον 7^ο αι. τα χαρακτηριστικά της ελληνορωμαϊκής αρχαιότητας. Στις πολυτελείς οικίες των πόλεων και της υπαίθρου, όπως η «Οικία του Γερακάρη» στο Άργος, τα δωμάτια είναι κτισμένα γύρω από κεντρική αυλή (αίθριο), με τη μεγάλη αψιδωτή αίθουσα υποδοχής για τα συμπόσια, το «τρικλίνιο». Ο Χριστιανισμός διατηρεί τα προαιώνια ταφικά έθιμα, οι νεκροί συνοδεύονται από αγγεία, λυχνάρια, προσωπικά αντικείμενα, με μόνη διαφορά τις επιγραφές με σταυρούς και τον προσανατολισμό των τάφων προς την ανατολή. Γύρω στα τέλη του 6^{ου} αι. γίνεται η μετάβαση από τον αρχαίο κόσμο που παρακμάζει (λόγω σεισμών, επιδημιών, κ.α.) στο Μεσαίωνα. Από τον 7^ο έως τον 9^ο αιώνα η αυτοκρατορία συγκλονίζεται από τη διείσδυση Αβάρων και Σλάβων, την απώλεια των επαρχιών σε Αφρική και Μέση Ανατολή, τις αραβικές επιδρομές και την εικονομαχική έριδα. Παρατηρείται συρρίκνωση της νομισματικής κυκλοφορίας, ερήμωση της υπαίθρου, μετατόπιση των οικισμών σε ασφαλέστερες οχυρές θέσεις, παραμέληση των δημοσίων κτιρίων, εγκατάλειψη των πολυτελών οικιών και μετατροπή τους σε

ταπεινές οικίες ή εργαστήρια. Τα νησάκια του Αργολικού Κόλπου (Ρόμβη, Πλατειά, Χηνίτσα, Κουνούπι), γίνονται καταφύγιο των γύρω κατοίκων και ναύσταθμοι του βυζαντινού στόλου, όπως φανερώνουν τα οικιστικά οχυρωματικά κατάλοιπα και οι μολύβδινες σφραγίδες (μολυβδόβουλα) κρατικών και εκκλησιαστικών αξιωματούχων. Στα τέλη του 6^{ου} ή αρχές του 7^{ου} αι. μία ομάδα, άνω των 50 ατόμων, νεαρών ανδρών, γυναικών, παιδιών, νεογνών, λόγω άμεσου κινδύνου αναζήτησαν καταφύγιο στο βάθους 14 μ. σπηλαιοβάραθρο της Ανδρίτσας, αλλά βρήκαν τραγικό θάνατο. Μαζί τους έφεραν προσωπικά μεταλλικά αντικείμενα, λυχνάρια, αγγεία και πολυάριθμα νομίσματα. Η μεταβυζαντινή Αργολίδα (843–1212) ανήκει στο θέμα Πελοποννήσου. Οχυρωμένο αστικό κέντρο και έδρα επισκοπής είναι το Άργος, με εξέχουσα μορφή τον επίσκοπο Άργους Πέτρο (10^{ος} αι.). Παλαιότερα σημαντικά λιμάνια της περιοχής ήταν οι Αλιείς (Πόρτο Χέλι) και ο Άγιος Παντελεήμων (Τημένιο). Σταδιακά αναπτύσσεται το Ναύπλιο ως λιμάνι, ενώ προς το τέλος του 12^{ου} αιώνα διαδραματίζει πιο ενεργό ρόλο με ηγεμόνα το θρυλικό βυζαντινό άρχοντα Λέοντα Σγουρό, τον τελευταίο Έλληνα που πρόβαλλε αντίσταση στους Φράγκους, πριν την κατάληψη από αυτούς της Πελοποννήσου. Στο Μεσαίωνα η εκκλησία γίνεται το κέντρο του δημόσιου βίου, σε αντιδιαστολή με τον κεντρικό ρόλο της αγοράς στην αρχαιότητα. Σημαντικοί μεσοβυζαντινοί ναοί έχουν επισκοπικό θρόνο και άμβωνα, ενώ το μαρμάρινο ανάγλυφο τέμπλο ψηλώνει σταδιακά και ανάμεσα στους κιονίσκους υπάρχουν θωράκια και πιο πάνω δεσποτικές εικόνες. Στην αγορά της βυζαντινής Αργολίδας διακινούνται η αγροκτηνοτροφική παραγωγή και βιοτεχνικά προϊόντα (εργαλεία, κεραμικά, υφάσματα, κ.α.). Σημαντικότερα επαγγέλματα είναι του κτίστη, του κεραμέως, του ζωγράφου. Το εμπόριο έχει κεντρικό ρόλο στην οικονομία της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας. Το κράτος ελέγχει την κοπή νομισμάτων (χρυσών, αργυρών, χαλκών) και διατηρεί κάποια μονοπώλια, όπως τα μεταξωτά είδη. Η μέτρηση του βάρους πραγματοποιείται με καντάρια ή ζυγαριές με σταθμιά μεταλλικά ή γυάλινα. Το εμπόριο διεξάγεται οδικώς ή μέσω εμπορικών πλοίων (στρογγυλά), που πλέουν κατά μήκος των ακτών ή κοντά σε νησιά. Οι άνθρωποι περνούν το μεγαλύτερο μέρος του χρόνου τους στην ύπαιθρο. Ένα μέσο βυζαντινό σπίτι διαθέτει ενιαίο δωμάτιο διαμονής και ύπνου, εστία για το μαγείρεμα, αγγεία για την αποθήκευση των τροφίμων. Τα ποιοτικά κεραμικά είναι εφυσωμένα. Για το φωτισμό χρησιμοποιούνται λυχνάρια (πήλινα, μεταλλικά), γυάλινες κανδήλες, πολυκάνδηλα, κεριά, λαμπάδες. Στο Βυζάντιο όλα τα αξιώματα καταλαμβάνονται από άνδρες, που κυριαρχούν στο δημόσιο βίο, ενώ η γυναίκα είναι η κεντρική μορφή του σπιτιού. Η νόμιμη ηλικία γάμου για τα κορίτσια είναι το 12^ο έτος.

Η Αργολίδα γίνεται σταυροδρόμι πολιτισμών. Από τα τέλη του 6^{ου} αι., αλλά κυρίως στον 7^ο και 8^ο αι. σλαβικά φύλα από την Κεντρική και Βορειοανατολική Ευρώπη μεταναστεύουν στη Βυζαντινή Αυτοκρατορία, φθάνοντας έως τη νότια Πελοπόννησο. Οι Σλάβοι είναι γεωργοί και κτηνοτρόφοι και προτιμούν για την εγκατάστασή τους οροπέδια της ενδοχώρας (Αρκαδία, Ηλεία, Λακωνία). Ήταν ειδωλόλατρες και είχαν το έθιμο της καύσης των νεκρών. Την τέφρα τοποθετούσαν σε χειροποίητα κεραμικά αγγεία, μαζί με προσωπικά αντικείμενα και θάβονταν σε λάκκους. Από τον 9^ο αι. εκχριστιανίστηκαν και αφομοιώθηκαν από το ελληνικό στοιχείο. Άφησαν γλωσσικά κατάλοιπα σε τοπωνύμια (Ζάβιτσα, Πάνιτσα, κ.α.) και λέξεις της καθημερινότητας (π.χ. βίτσα, κοτέτσι, ρούχο).

Μετά την κατάλυση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας από τους σταυροφόρους (1204) και το θάνατο του Λέοντα Σγουρού στον Ακροκόρινθο (1208), η Αργολίδα ενσωματώθηκε το 1212 στο Δουκάτο των Αθηνών, το οποίο διοικείται μέχρι το 1388 από τους οίκους των De La Roche, De Brienne D' Enghien. Οι Φράγκοι ενισχύουν τις οχυρώσεις σε Άργος και Ναύπλιο. Κορυφαίο θρησκευτικό μνημείο είναι ο φραγκοβυζαντινός ναός της Κοίμησης της Θεοτόκου στο Μέρμπακα, ίδρυμα του φιλέλληνα λόγιου αρχιεπισκόπου Κορίνθου Guillaume de Moerbeke. Άλλη ενδιαφέρουσα εκκλησία είναι η Κοίμηση της Θεοτόκου Χώνικα (αρχές 12^{ου} αι.). Στα καθημερινά αντικείμενα της εποχής ανήκουν ιταλικά εφυσωμένα κεραμικά, όπως τα πρώιμα μαγιόλικά αγγεία.

Το 1388 το Άργος, το Ναύπλιο και η ευρύτερη περιοχή τους παραχωρούνται στη Βενετία. Το Άργος κατακτήθηκε από τους Οθωμανούς το 1463. Στην Α' Ενετοκρατία (1388–1540), οι Βενετοί ανεγείρουν στο Ναύπλιο το Μπούρτζι, ενισχύουν την Ακροναυπλία, δημιουργούν την τειχισμένη «κάτω πόλη». Στη Β' Ενετοκρατία (1686–1715), επί Μοροζίνι, το Ναύπλιο γίνεται πρωτεύουσα του «Βασιλείου του Μορέως» και κατασκευάζεται το φρούριο του Παλαμηδίου, με τους επτά ανεξάρτητους προμαχώνες, όπου ο ένας κάλυπτε τον άλλο και ταυτόχρονα μπορούσε έκαστος να λειτουργήσει ως ανεξάρτητο φρούριο.

Γύρω στα τέλη του 14^{ου} αι., αρχές του 15^{ου} αι. μεταναστεύουν στην Πελοπόννησο Αρβανίτες, ημινομαδικό φύλο της σημερινής Νότιας Αλβανίας. Προσφέρουν τις μισθοφορικές υπηρεσίες τους στους Βενετούς και στο δεσπότη του Μορέα Θεόδωρο Α' Παλαιολόγο. Ως αντάλλαγμα τους παραχωρούνται κτήματα, για να ασχοληθούν με τη γεωργία και την κτηνοτροφία. Είναι χριστιανοί ορθόδοξοι και οργανώνονται σε μεγάλες συγγενικές ομάδες (φάρες) με έναν αρχηγό επικεφαλής κάθε φάρας. Διατηρήθηκαν ήθη και έθιμα, όπως και η προφορική τους γλώσσα

(αρβανίτικα), που μιλιέται έως σήμερα σε ορεινά χωριά της Αργολίδας και στην Ερμιονίδα.

Οι Οθωμανοί, ύστερα από διαδοχικούς πολέμους με τους Βενετούς καταλαμβάνουν το Άργος (1463), το Ναύπλιο (1540 και 1715) και κυριαρχούν στην Αργολίδα έως το 1822. Στο Ναύπλιο κατασκευάζουν σημαντικά τεμένη, ένα ιεροδιδασκαλείο, κρήνες και οικίες. Στα μεγάλα αγροκτήματα του αργολικού κάμπου εγκαθίστανται Τούρκοι αγάδες. Στο Άργος ενισχύουν το κάστρο της Λάρισας και κτίζουν το τζαμί της Κάτω Πόλης (ο σημερινός Ι. Ν. Αγ. Κωνσταντίνου). Χαρακτηριστικά αντικείμενα της εποχής είναι κεραμικά από εργαστήρια της Νίκαιας, της Κιουτάχειας, του Τσανάκ Καλέ, λουλάδες (ναργιλέδων) και μικρά κύπελλα καφέ εργαστηρίων της Κιουτάχειας.

Μετά την ολοκλήρωση της ξενάγησης στο ΒΥ.Μ.Α. η ομάδα του Συνδέσμου Συριανών κατευθύνθηκε στο συννεφιασμένο και ρομαντικό Ναύπλιο για βόλτα και φαγητό. Ακολούθησε η μετάβαση στην Αγία Μονή Άριας, 3 χλμ. έξω από το Ναύπλιο, για την παρακολούθηση της Ακολουθίας των Γ' Χαιρετισμών. Το καθολικό της Μονής, αφιερωμένο στη Ζωοδόχο Πηγή, κατασκευάστηκε το 1149, με χορηγία του επισκόπου Άργους και Ναυπλίου Αγ. Λέοντα (Ατζά). Στη μονή εγκαταστάθηκε αδελφότητα με 36 μέλη από την Κωνσταντινούπολη και επικεφαλής την αδελφή του αυτοκράτορα. Ο ναός έχει κτιστεί στον τύπο του σύνθετου τετρακίονιου εγγεγραμμένου σταυροειδούς με τρούλο και αποτελεί μαζί με άλλους ναούς του 12^{ου} και 13^{ου} αι. της Αργολίδας, μια ιδιαίτερη ενότητα, στο πλαίσιο της Ελλαδικής Σχολής Αρχιτεκτονικής. Επί Τουρκοκρατίας κήκε το τέμπλο και ο εσωτερικός διάκοσμος του ναού. Αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους ναούς της μεσοβυζαντινής περιόδου και είναι ο πλέον αρμονικός της Ελλαδικής Σχολής. Η θαυματουργή εικόνα του φανερωμένου Χριστού, 16^{ου} αι., βρέθηκε το 1920 σε βάθος 1,60 μ. πίσω από το ιερό του καθολικού, κατόπιν επαναλαμβανόμενων ονείρων στον μετανάστη Ελληνοαμερικανό δικηγόρο Θεόδωρο Ρογκόπουλο από την Αρκαδία και όραμα της τότε ηγουμένης Καικιλίας. Η Μονή ανακαινίστηκε πρόσφατα (2013–2017). Υπέροχος ο κήπος με τα άφθονα πολύχρωμα άνθη. Πολύ φιλόξενη η ηγουμένη Χαραλαμπία και η συνοδεία της.

Μετά την ολοκλήρωση της Ακολουθίας των Χαιρετισμών, οι εκδρομείς επέστρεψαν στην Αθήνα, με τις καλύτερες εντυπώσεις.

Βιβλιογραφία:

– *Εισήγηση – κείμενα της αρχαιολόγου κ. Αναστασίας Βασιλείου*

- *Κείμενα της έκθεσης του Βυζαντινού Μουσείου Άργους (ΒΥ.Μ.Α.)*
- *Αγία Μονή Άριας, Η εύρεση της εικόνας του Χριστού, ενημερωτικό βιβλίο για τους επισκέπτες, 2018*

